

(аспірант кафедри педагогіки й менеджменту освіти
КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти»)

Науковий керівник:

Слюсаренко Н. В.

(доктор педагогічних наук, професор)

ФОРМИ, МЕТОДИ ТА ЗАСОБИ РЕАЛІЗАЦІЇ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ СКЛАДОВОЇ ОСВІТИ МАЙБУТНІХ СУДНОВОДІЇВ У 50-60-ТІ РОКИ ХХ СТОЛІТТЯ

50-60-ті роки ХХ століття характеризуються підвищенням ролі суспільних наук з метою активної ідеологічної роботи. Як свідчить положення «Про вищі морські, вищі морехідні, морехідні та арктичні училища закритого типу Міністерства морського флоту», головне завдання морських навчальних закладів полягало у підготовці відданих своєму народу, радянській батьківщині, радянському правлінню, комуністичній партії Радянського Союзу висококваліфікованих вольових кадрів морського флоту, володіючих сучасною технікою судноводіння, управління портовими механізмами, які досконало знають морську практику та здатні повністю освоїти нові досягнення науки та техніки [11, с. 4].

Метою даної роботи є аналіз форм, методів та засобів реалізації соціокультурної складової освіти майбутніх судноводіїв у 50-60-ті роки ХХ століття.

Як свідчать стенограми пленумів ЦК КП/б/У, в досліджуваній хронологічній відрізок ідейно-виховна робота в Україні потребувала посилення. На початку 1950-х років викладання суспільних наук у вищих навчальних закладах та технікумах було незадовільним. Викладачі не надавали глибокого роз'яснення головних ідей з «Короткого курсу історії ВКП/б», не розкривали переваги соціалістичного устрою перед капіталістичним, поверхово висвітлювали питання національної політики більшовицької партії та радянської держави і т.ін. [12, с. 19-20].

В історії даний період охоплює часи хрущовської відлиги, яка тривала з другої половини 1950-х – до середини 1960-х років. У цей час державна політика спрямовувалась на розвиток освіти відповідно до потреб народного господарства.

Викладачі морських навчальних закладів об'єднувались у предметні та циклові комісії з метою вдосконалення навчальної та виховної роботи з одного або декількох споріднених предметів. Наприклад, у Херсонському морехідному училищі Міністерства морського флоту існували такі комісії дисциплін, які реалізовували соціокультурну складову професійної освіти майбутніх судноводіїв: циклова методична комісія гуманітарних дисциплін; циклова методична комісія англійської мови; циклова методична комісія англійської

НАУКОВИЙ ПОШУК МОЛОДИХ

та німецької мов; циклова методична комісія історії, російської мови та літератури; циклова методична комісія історії, суспільствознавства та літератури тощо [2; 9; 10; 14]. Комісії дисциплін соціокультурного спрямування змінювали назву та в різні роки називались суспільно-гуманітарними, соціально-гуманітарними, суспільними та ін.

За висновком республікансько-методичного кабінету з середньої спеціальної освіти, серед багатограних форм колективної методичної роботи у середніх спеціальних навчальних закладах, таких як засідання педагогічної ради, проведення методичних семінарів, нарад, конференцій, педагогічних читань та інших форм, роботу предметних циклових комісій можна було поставити на перше місце [3, с. 174].

В цілому циклові методичні комісії дисциплін проводили активну роботу щодо вирішення ряду організаційних та практичних питань, розглядали та затверджували власні плани роботи, календарно-тематичне планування викладачів та екзаменаційні білети на кожен семестр навчального року. На засіданнях постійно обговорювали шляхи покращення якості викладання, використання наочності, розглядали методичні розробки, а також заслуховували звіти на педагогічну, методичну, науково-технічну та політичну тематику. Разом з цим велика увага приділялась ідейному спрямуванню та проведенню більшовистського принципу на заняттях [4, с. 40].

У 1950-і роки створювались «сталінські» підручники, які мали відповідати працям Сталіна, зокрема з «Історії Української ССР», «Історії України», «Курсу історії української літератури» [17, с. 87-89].

Студентська молодь вчила мову з творів радянської літератури. Панувала думка, що українська та російська мови братські, а їхній головний словниковий фонд однаковий, тому засуджувалось використання архаїчних слів української мови, що спричиняло її відрив від російської [17, с. 41-42]. До початку 1952-1953 н.р. Міністерство просвітництва УРСР мало забезпечити написання та випуск підручників з української мови та літератури, звертаючи увагу на спорідненість української та російської мов, збагачення української під впливом російської, взаємозв'язок української та російської культур. Ретельно відбирався й матеріал для хрестоматій [12, с. 38-39].

Вивчення звітної документації дало змогу встановити, що на засіданнях педагогічної ради увага колективу середніх спеціальних навчальних закладів морського спрямування загострювалась на необхідності просочити викладання духом більшовистської партійності. Зокрема, було заслухано доповіді з таких тем, що стосуються дисциплін соціокультурного спрямування: «Проти ідеологічних перекохань в літературі», «Про перебудову викладання російської та англійської мов у світлі праць товариша Сталіна» тощо. Цикловою комісією мов та історії було розглянуто питання про комуністичне виховання

НАУКОВИЙ ПОШУК МОЛОДИХ

молоді, про спотворення історії академіком Тарле, про антипатріотичні викривлення критика Гуревича, про глибоке та яскраве висвітлення історії соціалістичного будівництва СРСР та інші [1, с. 44].

Голови циклових комісій вимагали від кожного викладача письмову довідку про те, як той втілював партійність у викладанні дисципліни. Дана довідка відображала наступне: висвітлення пріоритету російських та радянських вчених; виховання патріотизму; прищеплення любові до даної науки та спеціальності; показ розвитку радянської науки у даній області; її досягнень тощо; висвітлення новітніх теорій; зв'язок даної науки з викладанням, новатори, стаханівці виробництва; показ використання методу діалектичного та історичного матеріалізму у викладенні окремих розділів програми [13; 15, с. 213]. Все вищезазначене свідчить про підвищення ролі суспільних наук з метою активної ідеологічної роботи.

Форми організації навчання у середніх морських навчальних закладах визначалися відповідно до «Типового статуту технікумів (середніх спеціальних навчальних закладів)» затвердженого постановою Раднаркому СРСР № 830 від 06 червня 1944 року. Основними були урок, практичні та лабораторні заняття [16, с. 122]. Крім того, відповідно до аналізу архівних джерел [4-8], поширеними були предметні гуртки, факультативи, консультації, конференції, диспути, вікторини, олімпіади. Також, враховуючи важливість підвищення ідейно-теоретичного рівня як викладачів, так і курсантів, актуальну для досліджуваного періоду, активно використовувались такі форми роботи як лекції, колективне відвідування театрів, кіно, музеїв, організація різноманітних культурно-масових заходів. Серед методів ефективного залучались словесні: бесіди, доповіді, дискусії, проведення політінформацій; наочні: ілюстрації, стенди, стінгазети, практичні, які охоплювали виконання вправ, лабораторних, практичних, графічних робіт тощо.

У вищих навчальних закладах використовувались схожі форми організації навчання: лекційні, семінарські, практичні заняття, самостійна робота курсантів тощо.

Як зазначено вище, позааудиторною формою роботи були гуртки. Оскільки у перший субперіод середні спеціальні навчальні заклади морського спрямування переживали труднощі у вигляді нестачі навчальних аудиторій, кабінетів, необхідності навчання у дві зміни, спочатку вони практично не працювали. Зокрема, у Одеському морехідному училищі у 1951-1952 н.р. робота гуртків розпочалась у другому семестрі, серед тих, що презентують розвиток соціокультурної складової професійної освіти майбутніх судоводів: літературний та історичний. У рамках літературного гуртка проводились гоголівські вечори, доповіді про міста-герої у художній літературі. Історичний гурток організував вечір присвячений річниці визволення Одеси [1, с. 66-67].

НАУКОВИЙ ПОШУК МОЛОДИХ

У 50-60-ті роки ХХ століття морські навчальні заклади зазнавали дефіциту у забезпеченні засобами навчання. Перш за все це стосувалось навчальних приміщень. У Одеському морехідному училищі упродовж 1951-1952 н.р. на 28 груп налічувалось 10 аудиторій, тому навчання здійснювалось у дві зміни, для занять використовували всі кабінети, лабораторії, прохідні кімнати, курилки і т.ін. В училищі не було соціально-економічного кабінету та ряду інших, необхідних для проведення лабораторних робіт. Через нестачу місць у екіпажі частину курсантів розмістили на навчальному судні «І. Сусанін» [1, с. 3, 5]

Схожа ситуація спостерігалась і у Херсонському морехідному училищі ММФ, наприклад, у 1953-1954 н.р. заняття проводились у двох приміщеннях: у першій через будівлі, де завершилось будівництво та в екіпажі. В цей час будівництво навчального корпусу не було закінчено, під класи виділили 9 жилих приміщень у екіпажі, 10 приміщень та 2 лабораторії у новому навчальному корпусі. Через нестачу приміщень в учбовому корпусі не працювали кабінети історії народів СРСР, російської мови та літератури, англійської мови та ін. [5, с. 2].

Отже, упродовж 50-60-тих років ХХ століття переважають традиційні форми навчання як урок, лекційні, семінарські, практичні заняття, самостійна робота курсантів, гуртки як форма позакласної роботи. З метою підвищення ідейно-теоретичного рівня влаштовувались колективні відвідування театрів, кіно, музеїв, організовувались різноманітні культурно-масові заходи. Популярними були словесні та наочні методи навчання і виховання. У зазначений період морські навчальні заклади зазнають нестачі засобів навчання, зокрема навчальних аудиторій, що негативно впливає на освітній процес через введення двох змін, а також обмеження роботи гуртків.

Література:

1. Годовой отчет о работе Одесского мореходного училища за 1951-1952 уч. год. ДАОО (Державний архів Одеської області). Ф. Р-2018. Оп. 4. Спр. 54. 96 арк.
2. Журнал планирования и учета работы цикловой методической комиссии английского и немецкого языков ДАХО (Державний архів Херсонської області). Ф. Р-472. Оп. 4. Спр. 243. 101 арк.
3. Інформаційно-методичні листи, методичні рекомендації, підготовлені і видані кабінетом в 1970 р. (типографські примірники). Том І. ЦДАВО України (Центр. держ. архів вищ. органів влади та упр. України). Ф. 4795. Оп. 2. Спр. 70. 313 арк.
4. Отчет за 1951-1952 учебный год Херсонского мореходного училища Министерства Морского флота. ДАХО. Ф. Р-472. Оп. 4. Спр. 28. 255 арк.
5. Отчет о работе училища за 1953-1954 учебный год. ДАХО. Ф. Р-472. Оп. 4. Спр. 40. 84 арк.
6. Отчет о работе училища за 1956-1957 учебный год. ДАХО. Ф. Р-472. Оп. 4. Спр. 61. 124 арк.